

სულხან-საბა ორბელიანის ერთი იგავის მიმართებისათვის
ნიზამი განჯელის ლექსთან

ნესტან სულავა

ივ.ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

Nestan.sulava@tsu.ge; nestansulava@rambler.ru

<https://doi.org/10.52340/lac.2022.813>

სულხან-საბა ორბელიანის “სიბრძნე სიცრუისა” აგებულია მრავლისმეტყველ სიუჟეტურ ქარგაზე, რომლის განსახორციელებლად პაექრობა პერსონაჟთა შორის მცირე ფორმის ალეგორიულ თხზულებათა საშუალებით, კერძოდ იგავ-არაკების საშუალებით იმართება. თხზულებაში მეფისა და ტახტის მემკვიდრის სახე გაიაზრება, როგორც სიუჟეტის წარმმართველი ფენომენისა, ხოლო მეფის კონცეფციის ასახვა მეფის ხატ-სახის ბიბლიურ საფუძველს ემყარება. მეფისა და მეფისწულის სახის გამოკვეთას თან ახლავს სხვა პერსონაჟთა სახეების ჩვენებაც, რომელთაც საზოგადოებრივ ცხოვრებაში თავიანთი მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავთ. მათ შორის განსაკუთრებულია მეფის უპირველესი ქვეშევრდომის, ვაზირის როლი და ადგილი, რაც ასახულია როგორც სიუჟეტურ ქარგაში, ისე არაკებსა და იგავებში.

განხილვის საგანია სულხან-საბა ორბელიანის “სიბრძნე სიცრუისაში” ჩართული ლეონის მიერ მოთხრობილი არაკი „უსამართლო შირვანშაჰი“. იგი მეფისა და ვაზირის ურთიერთობის, ვაზირის როლის, მისი გამჭრიახობის შესახებ გვესაუბრება; მას პარალელი ეძებნება ნიზამი განჯელის შემოქმედებაში მისი ერთი უსათაურო ლექსის სახით¹.

¹ თვალსაჩინოებისათვის დავიმოწმებ ნიზამი განჯელის იგავურ-ალეგორიული ლექსის ქართულ თარგმანს, რომელიც პროფესორ მაგალი თოდუას ეკუთვნის:

ერთხელ მეფე ნუშირვანი ნადირობას შეჰყვავ ველად,
ამალა თუ მარეკები მოიტოვა უკან ყველა,
მისიანებს ვერ მიაგნო. ცხენიც ფუჭად აჯირითა,
მარტოდმარტო დარჩა მეფე ერთადერთი ვაზირითა.
ალაღბედზე მიდიოდნენ, მხარი ჰქონდათ აქცეული.
გზად სოფელი შეეჩხათ მტრის გულივით დაქცეული.
უცებ ნახა, შორიახლო ორი ჭოტი იჯდა ტოტზე.
ჭოტთან მჭიდროდ მიჭუჭკულზე მეფემ ვაზირს ჰკითხა ჭოტზე:
„რას ამბობენ ეს ჭოტები. რაზე ბჭობენ მათი ენით,
მღერიან თუ საუბრობენ? შენ თუ გესმის, ამიხსენი!

საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს, რომ ლეონის მონათხრობს მისივე მსჯელობა თუ დამოძღვრა უსწრებს წინ, რომელშიც სახელმწიფოებრივ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მეფის ადგილი, მნიშვნელობა, რაც მთავარია, სახელმწიფოებრივი მისიაა განსაზღვრული, რასაც არაკის გასააზრებლად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. ეს სულხან-საბა ორბელიანის მიერ გამოთქმული ფორმულის „სიტყვა საქმიანი და საქმე სიტყვიანის“ ერთ-ერთი დამადასტურებელი არაკია.

ტექსტების გაცნობა და შედარება ნათლად მოწმობს, რომ სულხან-საბა ორბელიანის “სიბრძნე სიცრუისაში” ჩართული ლეონის მოთხრობილი არაკი „უსამართლო შირვანშაჰი“ სიუჟეტურად ნიჰამის ლექსთან პარალელს პოულობს და შეინიშნება მსგავსება, მაგრამ სხვაობაც დიდია მათ შორის. ორივეგან პერსონაჟები მეფე, ვაზირი და მოჩივარი კაცი არიან, რომელთა მხატვრული სახეები მრავლისმეტყველია, ორივეგან მეფის უსამართლობაზეა ყურადღება გამახვილებული და მწერლის სათქმელი შეფარვით, ალეგორიულადაა გამოხატული ვაზირის პირით, მეფის უსამართლობა ირიბადაა მხილებული. მასში დასმული პრობლემა, მეფის სახის ჩვენება თავისი ავ-კარგით, მარადიული პრობლემაა, რადგან ქვეყნის პირველი პირი უნდა იყოს სამართლიანი, კეთილი, მოწყალე ბუნებისა, ხოლო მეფის ქვეშევრდომი, ამ შემთხვევაში - ვაზირი, ფრთხილი და წინდახედული, მისი ყოველი ნაბიჯი - მოზომილი და მოფიქრებული.

ნიჰამის ლექსი დამოუკიდებელი ნაწარმოებია, რომელშიც არაა მეფის პოზიცია გამოხატული, რომლის მიხედვით მეფემ თავი უსამართლოდ უნდა მიიჩნიოს, მასში მხოლოდ მეფისა და ვაზირის დიალოგია ასახული, აქცენტირებულია ვაზირის გონიერება და ირიბადაა მეფის უსამართლობა მხილებული; ხოლო სულხან-საბა ორბელიანის არაკი „უსამართლო შირვანშაჰი“² “სიბრძნე

მას ვაზირმა უპასუხა: „მეფევ, ძლიერ გინდა, გიგავს,
ჭოტთა ენას რომ გაუგო და მიუხვდე იმათ იგავს.
სასტვენად და სასიმღეროდ არ სცალიათ, მეფევ, ამათ:
საქორწინო საქმეს სწყვეტენ ქალისა და ვაჟის მამა,
აქეთ რომ ზის, მას ქალიშვილს ატანს, იქეთ რომ ზის იგი,
მაგრამ ითხოვს გამოსასყიდს. როგორც ამას ითხოვს რიგი,
ეს ამ ვერან სოფელს აძლევს, ის ვერ ატანს და მით ავობს,
უარზეა ეუბნება: „სხვებიც უნდა დამითავო“.
ეს ამშვიდებს, „ნასოფლარი რამდენი გვაქვს, აბა, დახე,
რაც დრო გადის, მეფე ჩვენი სოფლებს უფრო აპარტახებს.
ღმერთმა მეფე გვიდღეგრძელოს და თუ გინდა, ასსო ბარე
მაღე შენთვის მაშოვნინებს ამისთანა ნასოფლარებს!“ (ნიჰამი განჯელი, 1974: 95-96).

² დავიმოწმებ სულხან-საბა ორბელიანის არაკს „უსამართლო შირვანშაჰი“: „შირვანს შაჰ იჯდა, ერთი უსამართლო, კაცთა უწყალო და მაოხარი ქვეყანათა. სადაცა მოჩივარი, ანუ გლახაკი ნახის, წამსვე მოჰკლის. აოხრდა ყოველი სამეფო მისი. დღესა ერთსა ნახა მოჩივარი ვინმე. მოკლვა მისი ბრძანა. მან კაცმან თქვა: მე მოსაკლავი კაცი არა ვარ, ამაღ რომე ყოველთა მფრინველთა და მხეცთა ენა ვიციო. იამა მეფესა და აღარ მოკლა, მართალი ეგონა, ვაზირსა მიაბარა, ეგრე უბრძანა: ამისგან შენ ისწავლე და შენ მე მასწავლეო! წაიყვანა ვაზირმან. იცოდა, რომე სიცოცხლისათვის მოიგონა ენათა ცოდნა. კაცი იგი განუტევა. გამოხდა დღენი მრავალნი და ღამესა ერთსა სმად ჯდა შირვან-შაჰ და გადმართ ორნი წოტნი იმახდენ. მოეგონა კაცი იგი მოუნე მეფესა და ჰკითხა ვაზირსა: ისწავლე მფრინველთ ენა მის კაცისაგანაო? მან მოახსენა: ვისწავლეო. უბრძანა: იგი წოტნი რას უბნობენო? ვაზირმან მოახსენა: ერთსა ქალი ჰყავს და მეორე ვაჟისთვის სთხოვს. ქალის პატრონი ეუბნება: თუცა ჩემს ქალს შვიდას ნასოფლარს არ მოართმევ პირის სანახავად, არ მოგცემო. ვაჟის მამა ასე ეუბნება: შენს ქალს რომ შვიდასი ნასოფლარი მოვართვა, ექვსი შვილი სხვა მყავსო, მათ საცოლებს

სიცრუისაშია” ჩართული, მას მეფისწულის აღმზრდელი ლეონი მოგვითხრობს და, შესაბამისად, არაკს თხზულების კომპოზიციაში თავისი მხატვრული მისია აკისრია, აქვს მხატვრული მიზანდასახულობა და მხოლოდ დამოუკიდებლად გასააზრებელი არაკი არაა. ის, რაც არაა ნიჟამის ლექსში ნაჩვენები, ის სულხან-საბა ორბელიანის არაკში უმნიშვნელოვანეს მხატვრულ ფუნქციას ასრულებს. არც ისაა შემთხვევითი მოვლენა, რომ არაკს ლეონი ყვება, რაც იმას ნიშნავს, რომ ლეონი თავის ირგვლივ მყოფ საზოგადოებას მოძღვრავს, სიბრძნეს იგავურად ასწავლის.

სულხან-საბა ორბელიანის “სიბრძნე სიცრუისას” პერსონაჟები საზოგადოებრივ ცხოვრებაში დამკვიდრებული თავიანთი ადგილით იქცევენ ყურადღებას. “სიბრძნე სიცრუისაში” დასმული ერთ-ერთი უმთავრესი საკითხი მეფის იდეალური სახის ჩამოყალიბებაა, მეფის ხატ-სახის შექმნაა, კერძოდ, როგორი უნდა იყოს მეფე, რათა მან უკეთ უპატრონოს სახელმწიფოს და ერს. ამის სათავე მეფის ბიბლიურ მოდელშია საძიებელი, ხოლო მეფის ბიბლიური მოდელი ძირითადად მეფეთა წიგნებშია ჩამოყალიბებული, სადაც მეფის ორი ტიპია განსაზღვრული: 1. კეთილი, ქველმოქმედი მეფისა, რომლის პროტოტიპად ბიბლიური დავით წინასწარმეტყველი მოიაზრება, და 2. უკეთური მეფისა, რომელმაც საღვთო გზას გადაუხვია (II რჯ. 17, 19); მეფის ორივე ტიპი „სიბრძნე სიცრუისას“ იგავებში წარმოჩენილ მეფეთა სახეებში ნათლად ირეკლება. ბიბლიური სწავლებით, მეფე სახელმწიფოს მთლიანობის, ერთიანობის სახე-სიმბოლოა, საფუძველია. იგი ყოველმხრივ შემკულ, ჰარმონიულად განვითარებულ პიროვნებას გულისხმობს. მეფის ზნეობრივი სახე, მსოფლმხედველობა სახელმწიფოს ხატ-სახეა, ყოველი მოქალაქისათვის მისაბამია, იგი ერის რაობასა და სულიერ-ზნეობრივ ხატ-სახეს განსაზღვრავს. სულხან-საბა ორბელიანმა ჩამოაყალიბა მეფეთა და ხელმწიფეთა ქცევა-ქმნათა კოდექსი, რომელსაც სამართლიანი, ჰარმონიული სახელმწიფოს მართვისა და არსებობის წესი და რიგი ეფუძნება. ავტორმა მეფის სიტყვა და საქმე ერთიანობაში გაიაზრა და განსაზღვრა, როგორც „საქმე სიტყვიანი და სიტყვა საქმიანი“. მეფეს ღვთისაგან დაკისრებული აქვს მართლმორწმუნეობის, კაცთმოყვარეობის, სამართლიანობის გამოხატვა და აღსრულება, მეფე მარტოკა ვერაფერს გახდება, თუ მას მისი ქვეშევრდომები არ ამოუდგებიან მხარში.

როგორი მეფეა წარმოდგენილი განსახილველ არაკში ასახული? ესაა უსამართლო, მკაცრი, სასტიკი, მრისხანე მეფე, ავტორის სიტყვით, მაოხარი თავისი ქვეყნისა. მისი სისასტიკის მსხვერპლი ბევრი გამხდარა. მაგრამ ერთი დადებითი თვისება მასაც ჰქონდა, ვაზირის სიტყვას ისმენდა. ამიტომ ამ არაკში განსაკუთრებით საინტერესო სწორედ ვაზირის სახეა, რადგან მას უდიდესი სიბრძნე ჰმართებს, რათა მეფის წყრომა დააცხროს და უსამართლობა არ ჩაადენინოს. ამიტომ სულხან-საბა ორბელიანი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა გონიერსა და გამჭრიახ ვაზირს. თავის

რაღა ვუყო? ქალის მამამ ეგრე უთხრა: რას ზარობ და დაღონებულხარ? თუ შირვან-შაჰს დღე გაუგრძელდა, ბევრს სხვას ააოხრებსო! ეწყინა შაის და თქვა: მე აგრე უსამართლო ვარო? ვაზირმან მოახსენა: წოტნი ეგრე იტყვიანო. მას სიტყვის უკან ის შაი მოწყალე შეიქმნა.

- მათ მსგავსად, თუ ეგ თქვენი საჭურისი ცოცხალია, ბევრი ამისთანა დღე გარდამხდება.

ბრძანა მეფემან: საჭურისისა და დიაცის გული უსუსურია და ნუ დაიხსოვნებო!“ (სულხან-საბა ორბელიანი, 1959: 31).

მხრივ, ვაზირი, ქვეშევრდომი მეფისა ვალდებული იყო მეფის ავიც კარგად ეჩვენებინა, მანკი ღირსებად წარმოედგინა. ცხადია, სასახლეში კეთილი და ბოროტი ვაზირებიც არიან, რის გამოც ჭკვიანმა ვაზირმა დიდი სიფრთხილე უნდა გამოიჩინოს, რადგან “მეფის საყვარელსა კაცსა სხვანი სძულობენ და ხრიკითა მასცა შეაძულებენ”. ვაზირს უნდა ესმოდეს, რომ “მეფისა თანა მყოფი კაცი და ზამთარ დიდ ცეცხლთან მჯდომი სწორია. თუ ახლოს ზის, სიცხე დასწვავს და თუცა შორს წავა, ყინვა დაჰზრავს”. მეფის ახლო მყოფ პირს ბევრი სიკეთის ჩადენა შეუძლია: “ხელმწიფეთა წინა მდგომი კაცი სანთელია, თავსა თვისსა დასწვავს და სხვათ განუნათლებს” (სულხან-საბა ორბელიანი, 1959: 21). ქვეშევრდომს, კერძოდ, ვაზირს, დიპლომატიური ნიჭი უნდა ჰქონდეს, მეფის გულის მოგება და საკუთარი აზრის შენიღბვა შეეძლოს, საზრიანობის უნარი შესწევდეს. მისი “ორის თვალისაგან ერთი ასეთი მხედველი უნდა იყოს, რომე ასის თვალისაგან უმეტეს ხედვიდეს და მეორის თვალთ ბრმისაგან უბრმესი იყოს; აგრეც ცალი ყური ასმინოს და ერთი ყური დაიყრუვოს; გული ფუნდუკისაგან უდიდე ჰქონდეს, რაც ყურიდან შევიდეს, დაიგროვოს და შეინახოს; რომელიც არ ვარგიყოს, გაგონილი არა თქვას და რომელიც კარგი და ჭკუათ საფერი იყოს, იგი გამოიღოს და თქვას: ასეთი ენა ჰქონდეს, თაფლი და სამსალა ორივე სდიოდეს” (სულხან-საბა ორბელიანი, 1959: 20-21).

სულხან-საბა ორბელიანმა ფინეზ მეფეს შეაფასებინა ვაზირის როლი სახელმწიფო საქმიანობაში, განსაზღვრა ვაზირის რჩევების მნიშვნელობა. მისი თქმით, ვაზირმა მეფის ხელისუფლებას სიმტკიცე უნდა შეჰმატოს, ხოლო თუ ვაზირი მეფეს მტრად მოეკიდება, მეფეც დამარცხდება: „თქვენი საქმე მას ჰგავს. თქვენი სიტყვა თუცა ერთი იყოს, დაემყაროს მეფობა ჩემი. და რადგან მტერნი ხართ, ჩემს საქმეს წაუხდენელს არ გაუშვებთ“ (სულხან-საბა ორბელიანი, 1959: 45). ამიტომ კონცეპტუალურია მეფის დამოკიდებულება ვაზირისადმი და ვაზირის დამოკიდებულება მეფისა და სახელმწიფოსადმი, რადგან ვაზირზეა დამოკიდებული მეფის სიმძლიერე, სახელმწიფოს სიმტკიცე, ჭკვიანი ვაზირი სახელმწიფოს წინსვლას ემსახურება, რაც უთუოდ დაუფასდება მეფისგანაც და ხალხისგანაც. ვაზირის შესახებ განმაზოგადებელ დებულებებს მეფე ფინეზი წარმოთქვამს, რაც პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივი და იდეოლოგიური აზროვნების შედეგია:

„ვაზირთ წესია, რამდენიც იყვნენ, პირი ერთი ჰქონდესთ. ერთის ჭკუა და რჩევა უამხანაგოდ სწორედ არ წავა, არ იქმნების, რაგინდ ბრძენი იყოს, ერთიც არის საქმე არ დაიცდინოს და ერთის საქმის დაცდენითა ბევრი წახდება. ამისთვის ორისა და სამის კაცის რჩევა სჯობს.

ვაზირნი ერთმანერთის მოყვარულნი ხამს. ვაზირობა სიქიშპითა და კაცის მტერობით არ კარგა იქმნება. თუ ვაზირი ბატონის ერთგულია, მტერი უნდა დაიმოყვროს, თავისი აუგიც აპატიოს, გული გაიერთონ და დაემტკიცოს მეფობა პატრონისა მათისა.

ვაზირი ხვაშიადის შემნახავი ხამს. თუცა ერთმანერთში შუღლი მოხდა, ხვაშიადი გამჟღავნდების და მათგან ერთმანერთის მტერობით გაიცემა, სიტყვას და ბრალობას დაუწყებენ: მან თქვა, არა მას უთქვამსო.

ვაზირი, პატრონისა და ქვეყნის სამჯობინაროს მდომი უნდა იყოს. რა მეფე ერთს წყალობას უზამს, მეორე მისი ქიშპი გაორგულდების.

ვაზირი ღვთის მავედრებელი და ჭკუის და სიბრძნის მჩხრეკელი ხამს და, რა კაცმა თავისი მტერი დაინახოს, გული აუდუღდეს და ჭკუა და მცნება დაეფანტოს.

ვაზირთ სიტყვა უნდა შეამოწმონ და, რომელი ამჯობინონ, იგი დაასკვნან. მტერნი ხომ არას ღონით სიტყვას არ შეამოწმებენ და, თუ შეამოწმებენ, კიდეც დამოყვრდებიან!

ვაზირთა მეფისა და ქვეყანისა დაყენებაც შეუძლიათ და წახდენაცა“ [სულხან-საბა ორბელიანი, 1959: 4]).

ვაზირთა წესის დასასრულს ნათქვამი ფრაზა ვაზირის საქმიანობისა და ზნეობრივი სახის შეჯამებად აღიქმება, რადგან ვაზირის რჩევებზეა დამოკიდებული მეფისა და საქვეყნო საქმის წარმატება, მეფის ზნეობრივი სახის შენარჩუნება. ვაზირს თავისი მოვალეობა აკისრია, რაც ვაზირის ზემოთ დამოწმებულ დახასიათებაში აისახა. სწორედ ამგვარი თვისებებითაა შემკული განსახილველი არაკის ვაზირი, რომელიც მეფის უსამართლობას ვერ ეგუება. ამავე დროს, იცის, როგორ მოიქცეს ამგვარ შემთხვევაში. ვაზირი ადამიანის შინაგან ბუნებას ღრმად სწვდება, იცის, რომ მოჩივარმა სიცოცხლის შესანარჩუნებლად მოიგონა ფრინველთა და მხეცთა ენის ცოდნა.

არაკი მეფისა და ვაზირის სახეებს აჩვენებს, ამავე დროს, იგი ლეონის სიბრძნეზე მიუთითებს, რადგან მას შემდეგ ყვება მას, რაც ფინეზ მეფის რისხვა საკუთარ თავზე იწვინა და თავის მართლებისას მეფის როლზე ისაუბრა, რითაც თავისი აღზრდილი ჯუმბერის კეთილად გაწვრთნილობა დაამტკიცა. ლეონმა არაკით ფინეზის უსამართლო გადაწყვეტილების მხილება შეძლო, რისთვისაც ალევგორიული ენა გამოიყენა. არაკი მიმართულია რუქას წინააღმდეგაც, რადგან რუქას დასმენით აღმოჩნდა ლეონი საფრთხეში. ვაზირის სახის ჩვენებისას ესეცაა ჩაფიქრებული, რომ ვაზირმა მეფის წყრომა უნდა დააცხროს და არ უნდა გააღიზიანოს, არ წარმართოს მისი ქმედება ბოროტებისაკენ, როგორც ეს რუქას ჰქონდა ჩაფიქრებული. არაკის ვაზირი სიბრძნით გამორჩეული, დინჯი, აუჩქარებელი და გაწონასწორებული ქვეშევრდომია, რომელმაც მოჩივარის სიტყვა შესანიშნავად გამოიყენა მეფის უარყოფითი თვისებების აღმსოფხვრელად, მის მოსათვინიერებლად. მეფეს ჭოტების ძახილი რომ არ მოესმინა, მოჩივარი, რომელიც კარგა ხნის დავიწყებული იყო მეფის სასახლეში, არც გაახსენდებოდა. ჭოტების ხმამ ფრინველთა „ენის მცოდნე“ გაახსენა და ჭოტების საუბრის შინაარსის გაგება მოიწადინა. ვაზირმაც არ დააყოვნა და მეფე ჭოტების ენით ამხილა უსამართლობასა და საკუთარი ქვეყნის აოხრებაში, რამაც მეფე დააფიქრა თავის საქციელზე და ზნე შეაცვლევინა. არაკის ამგვარი გააზრების საფუძველს არაკის დასრულების შემდეგ ლეონის მიერ გამოთქმული შეხედულება გვაძლევს: „მათ მსგავსად, თუ ეგ თქვენი საჭურისი ცოცხალია, ბევრი ამისთანა დღე გარდამხდება“ [სულხან-საბა ორბელიანი, 1959: 31]. სწორედ ეს ფრაზა თუ დასკვნა მიუთითებს იმას, რომ ამ არაკს „სიბრძნე სიცრუისაში“ კომპოზიციურად კონცეპტუალური ადგილი უჭირავს, რადგან იგი მეფისა და ვაზირის ურთიერთობას წარმოაჩენს, ვაზირს, ქვეშევრდომს შეუძლია მეფის წყრომა დააცხროს და მისი უსამართლობა სიკეთის ქმნისაკენ წარმართოს. ჩანს, რომ ამ არაკმა ფინეზ მეფე დააფიქრა, თავისი უსამართლო დამოკიდებულება ლეონისადმი დაანახვა, ლეონს საჭურისის ბუნება შეახსენა, დიაცთა ბუნებას ჰგავსო და რუქას მიმართ წყენის დავიწყება ურჩია. ლეონმა სხვა არაკი უთხრა, „ენით დაკოდილი“, რომელიც ამჯერად არაა ჩვენი განხილვის საგანი. მხოლოდ ის შეიძლება აღინიშნოს, რომ ადამიანი ფიზიკურ ჭრილობას დაივიწყებს, ხოლო ენით დაკოდილი ავ სიტყვას ვერ დაივიწყებს. არაკში „უსამართლო შირვანში“ ვაზირის მხატვრული, იგავური მისია მეფის, შაჰის სინდისის გამოღვიძებაა, მისი ზნეობის დაცვაა, უზენაეს ხელისუფალს ვაზირი სიმართლეს ეუბნება მისი უსამართლო საქციელის გამო.

ლეონის მოთხოვნილი არაკი „უსამართლო შირვანშაჰი“ ასოცირდება ღვთაებრივ სიბრძნესთან, რომლითაც უნდა იმართებოდეს სახელმწიფო და ხალხი, იგი ემსახურება ჯუმბერის „მწყემს კეთილად“ ჩამოყალიბებას, „მწყემს კეთილად“ აღზრდას, რაც სულხან-საბა ორბელიანის „სიბრძნე სიცრუისას“ ძირითადი კონცეფციაა.

რაც შეეხება ნიზამის ლექსის კონცეფციას, იგი იმ მხატვრულ სიძლიერეს ვერ სწვდება და სულხან-საბა ორბელიანის არაკის ძირითად სათქმელს ვერ უახლოვდება. მისი სიუჟეტი იმით ჰგავს „უსამართლო შირვანშაჰისას“, რომ მასშიც მეფე ჭოტების საუბრით ინტერესდება, ვაზირიც ჭოტების ენით სიმართლეს აუწყებს მეფეს მისი უსამართლობის შესახებ და ამხელს, მაგრამ ლექსში საუბარი არაა მეფის რეაქციაზე ვაზირის მხილებისას, რომ იგი უსამართლოა და ამას თვითონ ვაზირი კი არ ამბობს, არამედ ჭოტების ნათქვამადაა მოწოდებული. ნიზამის ლექსის მეფე განსხვავებულია სულხან-საბა ორბელიანის არაკის მეფისაგან. სხვაობა ისიცაა, რომ სულხან-საბა ორბელიანის არაკის მეფე თავის საქციელს უკვირდება და ცვლის, ე.ი. სულიერად იზრდება, ნიზამის ლექსისა - არა, არ ჩანს მისი სულიერი ზრდა, რაც მისი სახეცვლით უნდა გამოვლენილიყო. უნდა აღინიშნოს, რომ სულხან-საბა ორბელიანის არაკს მესამე პერსონაჟიც ჰყავს, მოჩივარი კაცი, საკმაოდ გონიერი და მოხერხებული, რითაც არაკის მოქმედება უფრო მძაფრდაა ნაჩვენები. მესამე პერსონაჟს ნიზამის ლექსში ვერ ვხვდებით, რითაც მხატვრული სიმძაფრე აკლია და მხატვრულ-ესთეტიკური ღირებულებაც აკლდება.

თითქმის ერთნაირი სიუჟეტის მქონე ამ ორ ალეგორიულ ტექსტზე დაკვირვებამ აჩვენა, რომ ქართველი მწერალი სიღრმისეულად განიხილავს არაკში ასახულ სიბრძნეს, რომელიც მთელი „სიბრძნე სიცრუისას“ მხატვრულ კონცეფციაშია ჩართული, ჩანს მეფის სულიერი განვითარება, ხოლო მისგან განსხვავებულია ნიზამის ლექსი, რომელიც, მართალია, სიბრძნეს შეიცავს, მაგრამ ადამიანის სულიერი განვითარების მოწმედ არ გვხვდის. ყოველივე ეს კიდევ ერთი მოსაზრების გამოთქმის საფუძველს მაინც გვაძლევს: შესაძლოა, სულხან-საბა ორბელიანი იცნობდა ნიზამის ლექსს და იგი მისი სავარაუდო წყარო იყოს, მაგრამ ქართველმა მწერალმა მას მხატვრული სიღრმე შესძინა და მეფის სულიერი განვითარების მხატვრული ფუნქცია დააკისრა, თავისი თხზულების კომპოზიციურ ჩარჩოში მოაქცია და დამოუკიდებელი თხზულების ელფერი გამოაცალა.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ სულხან-საბა ორბელიანის „სიბრძნე სიცრუისაში“ ჩართული ლეონის მიერ მოთხოვნილი ერთი არაკის განხილვამ, რომლის სახელწოდებაცაა „უსამართლო შირვანშაჰი“, გვიჩვენა მეფისა და ვაზირის ურთიერთობა, ვაზირის როლი, მისი გამჭრიახობა, მეფის სულიერი ზრდა, მოჩივარი კაცის გონიერება. არაკის პარალელად ნიზამი განჯელის ერთი უსათაურო ლექსის განხილვა მას სულხან-საბა ორბელიანის სავარაუდო წყაროდ მოგვააზრებინებს, მაგრამ მათ შორის არსებული დიდი სხვაობაც უნდა აღინიშნოს. ლეონის მოთხოვნილი არაკი აჩვენებს ვაზირის მიერ მეფის მხილებას, ვაზირის სიბრძნის აუცილებლობას, რომელზეც მეფის ავტორიტეტი, სახელი, სიკეთე დიდადაა დამოკიდებული. თხზულების უმთავრეს საკითხად სამეფო წვრთნა და აღზრდაა მიჩნეული, რადგან მომავალმა მეფემ სახელმწიფო და ერი ღვთის ნებით ღვთაებრივი სამართლით უნდა მართოს და მისი პატრონობის გარანტი უნდა იყოს. ლეონი სწორედ ამ პრინციპებით ზრდიდა მეფისწულს და ეს არაკიც ფინეზ მეფის წინაშე თავისი სწავლების მეთოდის გასამართლებლად და მეფის სახის საჩვენებლად დასჭირდა. თითქმის ერთნაირი სიუჟეტის მქონე ამ ორ ალეგორიულ ტექსტზე დაკვირვებამ აჩვენა,

რომ ქართველი მწერალი სიღრმისეულად განიხილავს არაკში ასახულ სიბრძნეს, ჩანს მეფის სულიერი განვითარება, ხოლო მისგან განსხვავებულია ნიჰამის ლექსი, რომელიც, მართალია, სიბრძნეს შეიცავს, მაგრამ ადამიანის სულიერი განვითარების მოწმედ არ გვხდის და არც მოჩივარი კაცის სახეს აჩვენებს. თუ სულხან-საბა ორბელიანი იცნობდა ნიჰამის ლექსს, შესაძლოა, მისი სიუჟეტის ქარგა გამოიყენა, მაგრამ ქართველმა მწერალმა მას სიუჟეტური სიძაფრე შესძინა, ადამიანის სულიერი გარდასახვის სიღრმე წარმოაჩინა, თავისი მხატვრული მიზანდასახულების შესაბამისად მეფის სულიერი განვითარებისა და ზრდის მხატვრული ფუნქცია დააკისრა.

ლიტერატურა:

ნიჰამი განჯელი (1974). თხზულებანი, გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“. თბილისი (მაგალი თოდუას თარგმანი).

სულხან-საბა ორბელიანი (1959). თხზულებანი. ტ. I. გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“. თბილისი.

Nestan Sulava

Iv.Javakhishvili Tbilisi state University

For the reference of one of the fables of Sulkhan-Saba Orbeliani to the verse of Nizami Ganjavi

Abstract

Examining one of the araks narrated by Leon, who was involved in Sulkhan-Saba Orbeliani's "Wisdom of Lies", entitled "Unjust Shirvanshah", showed the relationship between the king and the vizier, the role of the vizier, his insight, the king's spiritual growth. Considering one of Nizami Ganjavi's untitled verses in parallel with fable will make him a possible source for Sulkhan-Saba Orbeliani, but a big difference between them should also be noted. Leon's narrated fable shows the necessity of the vizier's wisdom, on which the king's authority, name, kindness depend greatly. The main issue of the writings is considered to be royal training and upbringing, because the future king must rule the state and the nation by the divine law by the will of God and be the guarantor of his patronage. It was on these principles that Leon raised the prince, and it took parable to justify his

teaching method before King Phines and to show the king's face. Observation of these two allegorical texts with almost the same story showed that the Georgian writer examines in depth the wisdom reflected in fable, shows the spiritual development of the king, and differs from Nizami's verse, which, although it contains wisdom, does not witness the spiritual development of man. If Sul Khan-Saba Orbeliani knew Nizami's verse, he might have used part of his story, but the Georgian writer added depth to his spiritual transformation, imposing on him the artistic function of the king's spiritual development and growth.